

בביאור דברי הרמב"ם ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם

עד עתה היו 'זמני תשובה ממשמשין ובאים', כעת כבר הגיע עצם זמן התשובה, וא"כ הרי צריך לדבר בענינים אלו.

כתב הרמב"ם (הלי תשובה פ"ב ה"ב) 'ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו, ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד כו', וכן יתנחם על שעבר כו', ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם כו'.

בביאור דברי הרמב"ם שמדרגת התשובה המתבקשת מכל אחד מישראל, הוא שיגיע למדרגת חרטה כזאת על מה שחטא להשי"ת עד ש"יעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם", כבר עמדו רבים דלכאורה הוא פלא, איך יכול יהודי להגיע למדרגה הזאת שיעיד עליו יודע תעלומות שלא יחטא יותר בחטא זה לעולם, וכי יהודי יכול לבטוח בעצמו שלא ישוב לחטא שחטא בו.

יסוד הדברים ידוע, אכן יש להוסיף תוספת ביאור בזה. הנה איתא בגמ' (ברכות כח:) 'וכשחלה רבי יוחנן בן זכאי נכנסו תלמידיו לבקרו, כיון שראה אותם התחיל לבכות, אמרו לו תלמידיו נר ישראל עמוד הימיני פטיש החזק מפני מה אתה בוכה, אמר להם אילו לפני מלך בשר ודם היו מוליכין אותי שהיום כאן ומחר בקבר כו' אעפ"י כן הייתי בוכה, ועכשיו שמוליכים אותי לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה שהוא חי וקיים לעולם ולעולמי עולמים כו', אמרו לו רבינו ברכנו, אמר להם יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, אמרו לו תלמידיו עד כאן, אמר להם ולואי, תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם'.

יש להקדים כי מובן ופשוט הדבר שאין לנו כל שמץ של השגה במדרגת רבי יוחנן בן זכאי ובתלמידיו, אכן עכ"ז יש לנו להתבונן וללמוד דברי חז"ל, דיש להבין מהו שאמר רבי יוחנן בן זכאי לתלמידיו "יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם", וכי ברום ערכם ומדרגתם של תלמידיו היה אצלם "מורא שמים" רק "כמורא בשר ודם". ביותר יש להבין מה שהשיב להם רבי יוחנן בן זכאי "ולואי, תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם", וכי זוהי מדרגת היראה המתבקשת מתלמידיו.

ויש לבאר דבריהם ז"ל, דהנה כשאדם עושה מעשה שאינו ראוי לעשותו ומסתיר פעולתו מבני אדם, ואומר לנפשו "ולואי שלא יראני אדם", אם תוך כדי עשייתו נודע לו שיש מי שרואה את המעשה האסור שעשה, טבעיות האדם הוא שנפשו נבהלת בכל חושיו והרגשותיו, ונחרד מכך שנתפס ונודע פשעו, גם מבלי להרבות במחשבות ולהתיישב בדעתו ולחשב את אשר אירע לו ולהבין שטעה במעשהו, אלא בכל מציאותו ובכל נימי נפשו הרי הוא מלא בושה וכלימה ומתחרט על המעשה שעשה ונגלה קלונו לבני"א, כי זהו הטבע ומציאות נפשו של אדם שאם יש מי שרואה את מעשהו האסור מיד הוא נרתע לאחוריו ממעשהו.

בזה יתבאר מה שאמר רבי יוחנן בן זכאי לתלמידיו "יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם", דהמדרגה המתבקשת היא שיהודי יהיה דבוק בהשי"ת, כך שבכל ארחות חייו הוא מרגיש את יראת השי"ת, עד שזהו מציאות ושגרת החיים אצלו שמורא שמים הוא טבעיות נפשו, אם יארע שיכשל בחטא ח"ו לא יזדקק להתבונן ולהזכיר לעצמו שנכשל בחטא, אלא בכל ישותו ובכל חושיו ומציאותו יתחרט על כך שנכשל בדבר עבירה ר"ל, כי מורא שמים מוטבע בנפשו עד שכל נימי הנפש יתעוררו בחרטה ובבושה על שנזדמן חטא לידו.

זהו שאמרו שיהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם, שלרוב יראתו מהשי"ת תהיה אצלו הרגשת כשלון של דבר עבירה, כמו אדם שעשה מעשה אסור ונתפס בקלקלתו שאינו צריך לעורר את חושיו על קלונו.

אם יראתו של אדם מהשי"ת באה עליו רק לאחר שמרבה בהתבוננות במחשבתו שמוכרח הוא להיות ירא שמים, הרי זה מורה שיראת השי"ת אינה מעצם מהותו ומציאותו ח"ו. יש להמשיל זאת בדרך משל, אם בכדי לעורר נפשו שלא להכשל בחטא הוא זקוק להקדים אנחת לב, הרי זה רק מחמת זאת שאין חושיו הטבעיים מרגישים את מורא שמים, ומציאות חייו אינם חיי מורא שמים, ולכן רק לאחר שמעורר נפשו מבין את חומרת מעשהו.

ויש ללמוד זאת ממורא בשר ודם, שגנב העומד תוך כדי גניבה ונתפס במעשהו, אינו נאנח באנחה על המעשה שעשה בכדי להבין את מצבו הביש ואז נרתע לאחוריו, אלא טבעיות נפשו פועלת שמיד כהרף עין מבין את חומרת הדבר שנתפס בקלקלתו.

זהו שהוסיף רבי יוחנן בן זכאי ואמר לתלמידיו "ולואי, תדעו כשאדם עובר עבירה אומר שלא יראני אדם", והיינו שמורא שמים יהיה חלק מטבעו של אדם, כמו שמורא בשר ודם הוא חלק מטבע האדם ואינו צריך לעורר בעצמו שום התעוררות לזה, כך גם מורא שמים יהיה מוטבע בהם במציאות טבעם.

כן הדבר גם בענין התשובה על כשלונו של אדם בחטא נגד רצון השי"ת ר"ל, כשיהודי חי חיי דבקות וקרבת השי"ת, וכל דרכיו ומעשיו וכל מהותו ומציאות חייו הם כרצון השי"ת, אם אירע שנכשל בחטא ר"ל, הרי הוא מבין בכל נימי נפשו את הפגם שעשה בכשלון חטאו, ואי אפשר שתחלוף מחשבה במוחו שעתיד הוא להכשל שוב בחטא זה, כי לעוצם כאב לבו ועומק צער נפשו אינו רואה בכלל מציאות כזאת שיגיע שוב למצב של חטא נגד רצון השי"ת.

ויש להרחיב הדברים ביתר ביאור ונצייר זאת בדרך משל - אויף אללע גויים געזאגט - אם אדם עשה מעשה בטעות ונגרם אסון ע"י טעותו, וכגון מי שבטעות לא העמיד גדר על גג ביתו כנדרש ונתקיים "כי יפול הנופל ממנו" ר"ל, האם כשנודע לו על האסון הנורא צריך לעוררו שיתחרט על טעותו, האם בשעה שמתחרט על טעותו בכך שנתרשל בבניית הגדר כנדרש, וכי יש מקום לשאול האם חרטתו גדולה כל כך עד שברור שלא יקרה בביתו שוב אסון שכזה אפילו בטעות, הרי בשעת מעשה כשנוכח לראות את האסון שנגרם כתוצאה ממעשהו, כשרואה את הפגם הגדול שנגרם מחמת טעותו, אין כל ספק בזה והדבר ברור כשמש שאצלו לא יקרה שוב כדבר הזה, כי החרטה בשעת מעשה היא גדולה כל כך שאינו יכול להעלות בדעתו שיכשל שוב בטעות כזאת.

להאמור יש לבאר דברי הרמב"ם "ומה היא התשובה, הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו כו', ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם", כי כשיהודי חי בכל הליכות חייו בדבקות עם הבורא ית"ש, עד שקרבתו להשי"ת היא אצלו ממש טבעיות נפשו, מגיע לכך שמחמת קרבתו להשי"ת אינו מסוגל לעשות דבר שאינו כרצון השי"ת, ואם אירע שנכשל בחטא ח"ו אינו מוצא מקום לנפשו איך עשה מעשה נגד רצון השי"ת, וממש אינו מוצא מנוח לעצמו מגודל הבושה האופפת אותו שאירע לו כדבר הזה.

לכן מובן ופשוט עד מאד שבחרטה כזאת יודע תעלומות מעיד עליו שלא ישוב לחטא זה לעולם, וכי יש בכלל מקום לשאלה ששואלים איך ידע אדם ששב

בתשובה אם לעתיד לא יכשל בחטא זה, הרי בשעת התשובה צריך להגיע שחרטתו תהיה גדולה ועצומה כל כך, עד שבשעת מעשה פשוט הדבר שלגודל צער נפשו וכאבו על כשלונו, אין מציאות אצלו שיכשל שוב בחטא זה, כי החרטה כנכון סותרת כל מחשבה על חטא כנגד רצון השי"ת.

והנה חודש אלול נועד ונקבע לזמן שבו שבים בתשובה על כל החטאים שחטאו במשך השנה, ויש להתבונן איך אפשר להגיע לחרטה הזאת שהזכרנו, הרי להאמור החרטה היא הרגש הלב המבין ומכיר בכל נימי נפשו את עוצם הפגם והבושה בכך שעשה מעשה נגד רצון השי"ת, וזה תלוי אם אכן יש בו את הרגשת הלב הזאת או שעדיין לא הגיע לזה, וא"כ איך שייך שאדם יעורר את נפשו להגיע לחרטה על החטא, והרי אם אכן מרגיש את עוצם הפגם כנגד רצון השי"ת הרי הוא מתחרט על מעשהו בכל לב ונפש, ואם עדיין אין לבו מרגיש זאת מה שייך לצוות על החרטה, מהו פשר הדבר שיהודי מצווה לעורר את לבו בחרטה על חטאיו, מה שייך לומר שעליו להתייגע בכדי להתחרט על מה שחטא אם עדיין לא השיג את מהות החרטה, וכפי שהקשו הראשונים ז"ל איך אפשר לצוות על המצוות המסורות ללב (עי' אבן עזרא שמות כ, יד).

ביותר יש להבין איך שייך שאדם יעורר נפשו בימי חודש אלול בחרטה על מעשיו במשך אחד עשר חדשי השנה שעברה, כשהמדובר הוא בחרטה בשעת החטא מובן לפי מה שנתבאר שהחרטה היא מעצם טבעיות נפשו, אך איך יתכן שבמשך י"א חדשי השנה לא יעלה בלבו רגש החרטה, ובהגיע חודש אלול יתחרט בכל נימי נפשו על מה שחטא לפני זמן רב, ואם אמנם על האדם להגיע לחרטה הזאת על מה שחטא כנגד רצון השי"ת ר"ל, יש לדעת את הדרך איך יגיע לכך.

וי"ל דאכן עיקר העבודה בימי חודש אלול הוא שכל יהודי ישריש בנפשו את גדלות הבורא, שיכיר ויתבונן בגדלות הבורא ית"ש ובשפלות עצמו, וככל שישריש בנפשו את עוצם נוראות גדלות הבורא ית"ש, עד שכל מציאות חייו יהיו חיי דבקות וקרבת השי"ת, כך יתעורר בלבו ההכרה הבהירה בעוצם הפגם והחטא כנגד רצון השי"ת, ומזה יגיע ממילא לחרטה המתבקשת על חטאיו, שלא ימצא מרגוע לנפשו איך היה מסוגל לחטוא ולהמרות את רצון השי"ת.

גם אם במשך י"א חדשי השנה לא הרבה להתבונן כראוי בגדלות השי"ת, ולכן לא זכה להרגיש את החרטה הרצויה, כעת בימי חודש אלול דרך העבודה הוא

שכל יהודי יגיע למדרגה כזאת של קרבת אלקים, שטבעיות נפשו תתעורר מעצמה בחרטה עצומה על חטאיו, עד שישתומם בדעתו איך יתכן כזאת שחטאתי נגד רצון השי"ת, וכשיגיע להרגש הנפש הזה אכן לא יחלוף במחשבתו אפילו הרהור כלשהו שבעתיד ישוב וכשל בחטא כזה, ויהיה פשוט וברור בכל לבו ונפשו שלא ישוב לחטא זה ח"ו.

בדרך זו מובן מאד דברי הרמב"ם שהתשובה היא שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לחטא זה לעולם, דקושיא מעיקרא ליתא, השאלה איך שייד שיעיד עליו יודע תעלומות אין לה מקום כלל וכלל, כי יהודי שבשעת החרטה והתשובה יתכן שיעלה בדעתו מחשבה שאולי יכשל שוב בחטא ח"ו, הרי זה מורה שחרטתו על החטא והפגם איננה חרטה שלמה, כי אם חרטתו היא כראוי וכנכון, וכמאמר העולם "ער קען זיך נישט מוחל זיין" - אם באותו רגע שמתרחט על חטאו אינו יכול לסלוח לעצמו על כך שנכשל בחטא, לא יתכן שתהיה לו מחשבה שיכשל שוב בחטא ח"ו.

בזה יובן גם סדר הימים הקדושים שראש השנה קודם ליום הכפורים, דלכאורה היה צריך בתחילה לשוב בתשובה ולתקן המעשים ביום הכפורים, ורק לאחר מכן לקבל עול מלכות שמים בראש השנה.

אך להאמור שתחילת התשובה תלויה בהתקרבות האדם להשי"ת וכמבואר בדברי הקדמונים, הרי ככל שיתקרב יותר להשי"ת יתעורר יותר ויותר בתשובה, לכן התשובה האמיתית היא רק לאחר קבלת עול מלכות שמים, כי תשובה כנכון שייד רק לאחר ההתקרבות להשי"ת, וקודם לזה לא שייד שישוב בתשובה, כי אם הוא רחוק מהשי"ת אין שייד אצלו חרטה על חטאיו, אם הוא רחוק מהשי"ת איך הוא יכול לשוב בתשובה.

בזה יתבאר גם הקדמת חודש אלול שהם ימי הרחמים והרצון לימי הדין, דתקופת הזמן הזאת הם ימים של "אני לדודי ודודי לי", כי זאת היא הדרך לתשובה, עבודת הימים האלו הוא רק להתעצם ולהתחזק בהתקרבות להשי"ת, ודרך ההתקרבות להשי"ת כבר יגיע האדם לחרטה ויגיע האדם לתשובה.

יעזור השי"ת שנזכה לנצל את הימים האלו כראוי ונתעלה דרגה אחר דרגה, ונזכה להזדכך ולהטהר ולקבל עול מלכות שמים, ונזכה בקרוב לביאת גואל צדק במהרה בימינו, אמן.